

VILGOT HAMMARLING - en biografi.

Bengt Malmberg

P.G. Wodehouse var en mästare i att sälja sina historier, spec. novellerna, i många omgångar till olika magasin. Även i Sverige publicerades hans noveller i olika tidskrifter, spec. under 1930-talet, och vi har anledning tro att *Vilgot Hammarling* var ansvarig för flera. Det var genom dessa noveller i vecko-tidningarna som Wodehouse verkligen blev känd för den stora svenska läsekretsen.

I Sverige har Bonniers publicerat den alldeles övervägande delen av P. G. Wodehouses böcker, framför allt med Birgitta Hammar som översättare. T.o.m. debutboken *Som det anstår en Wooster* 1939 kom först som en följetong i *Vecko-Revyn* med titeln ”Ta fast tjuven”. När Georg Svensson 1931 tog över ansvaret började Bonniersepoken på allvar och **Vilgot Hammarling** engagerades. En tidig novell av honom hade kommit redan i juninumret av Bonniers Novell Magasin 1929: *Mannen som slutade röka*

Hammarling anlätades fram till 1938 då han blev *pressattaché* vid London-ambassaden. Totalt blev det 6 böcker vid sidan av noveller i BNM, Vårt Hem och *Vecko-Revyn* fram till 1941. Hur många är omöjligt att veta då översättarens namn sällan angavs.

En svårfångad översättare!

Vem var då denne Vilgot Hammarling? Det har varit ytterligt svårt att få fram personuppgifter och flera månaders letande i källor av olika slag: kyrkböcker, student- och nationsmatriklar i Uppsala, biografiska verk, internetsök i olika faktabaser, bibliotekslistor, riks- och landsarkiv, Uppsala Universitets arkiv, föreningen för översättare och engelska telefonkataloger. Jag fann dock en lång rad verk som Vilgot översatt. Hans tre huvudarbetsgivare (*Dagens Nyheter*, *Bonniers* och *Utrikesdepartementet*) hade praktiskt taget inget om honom i arkiven. Londonambassaden hade inte en enda anteckning om hans 20-åriga verksamhet där. Och genom att Vilgot avled utomlands 1962 kom han inte att noteras i *Svenska Dödsboken* där alla bokförts sedan 1947. Utan persondata som födelse- och döds-dagar är det svårt att hitta personuppgifter.

Vilgot Hammarling

Karl Vilgot Valentin Nilsson föddes i Stubbhult, Målilla socken i Kalmar län den 31 jan. 1892. Hans föräldrar var jordbrukaren och nämndemannen Johan Wilhelm **Nilsson** (1856-1915) med hustru Ida Maria Svendsdotter (f. 1860). Vilgot hade 6 syskon, 5 bröder av vilka två dog tidigt, samt systemen Elsa Maria, (1898-1973). 1897 flyttade familjen till byn

Hammarsebo i Målilla. Enligt anteckning i husförhörslängden tog en äldre bror namnet *Hammarling* hösten 1906. En titt i Vimmerbys och Västerviks skolmatriklar skulle avslöja när Vilgot följde broderns exempel och antog namnet **Hammarling**.

Vilgot avlade studentexamen vid Västerviks realgymnasium den 6 juni 1911 med ett medelmåttigt betyg. Främsta ämnen var engelska och matematik med 2 i båda, i övrigt 1 eller 1½ med språken som bäst. Under 1911-1912 studerade han vid *Rösiöskolan*, en lantbruksskola utanför Jönköping, men lantbrukare ville han tydligen inte bli.

Den 27 januari 1913 skrev Vilgot in sig vid Uppsala universitet och Östgöta Nation. I Uppsala bodde han på Eriksgatan 14 och Torsgatan 1 på Luthagen, men våren 1916 flyttade han till Hultsfred, strax norr om Målilla, troligen inför sitt giftermål på sommaren. 10 maj 1916 tenderade han 3 betyg i **konsthistoria med konstteori**, 21 maj 1917 3 betyg i **engelska**, avrundat med 1 betyg i **geografi** 7 september vilket resulterade i en Fil. Kand. 7 september 1917. Han frikallades från värnplikten 1915.

Vilgot Hammarlings yrkesliv började 1916 som medredaktör i *Tidens Lexikon*, en enklare uppslagsbok. En annan medredaktör var Herbert Tingsten, vilket fick följer senare. 1918-1919 arbetade han på *Upsala Nya Tidning*, som brukade betecknas som Sveriges journalistuniversitet under Axel ”Koftan” Johanssons ledning. 1919-1921 blev han anställd på Dagens Tidning samt en kortare tid på Presselegrambolaget 1921 varefter han anställdes på Dagens Nyheter där han blev kvar i 17 år. Han blev *DN:s Londonkorrespondent* 1924 – 1927 och tidningens utrikes telegramredaktör 1927-1938. Åren 1937-1938 var han vice ordförande i Svenska Journalistförbundet samt ordförande i Stockholmskretsen. Det var under Londontiden Vilgot troligtvis lärde känna klubbarna och klubblivet med dess jargong, vilket satte prägeln på hans översättarverksamhet. De tre åren måste ha varit oerhört viktiga för utvecklandet av språkkänslan och nyansernas betydelse i det engelska språket.

Under mellankrigstiden var han tidvis korrespondent för DN i Tyskland men blev utvisad p.g.a. sina nazifientliga artiklar enligt uppgift från hustru Beatrix via sonen Peter. På basis av sina pressmeriter utsågs han 1938 till **pressattaché** vid Svenska beskickningen i London där han arbetade till sin pensionering 1958, efter 1948 som ambassadråd. Enligt *Vem är det* utförde Hammarling ”ett värdefullt arbete i de svensk-engelska förbindelserna under andra världskriget”, en intrikat uppgift i krigsläget.

Arbetet på Londonambassaden bör ha varit oerhört intressant under världskriget. Genom den bakgrund han hade med erfarenheter från tidningsredaktionerna blev han en stor tillgång.

*Ambassadörerna från gamla Sweden
i London växlar ofta nu för tiden.
En herre finns det dock vid ambassaden
som alltid troget stannar kvar i staden.
vid floden Thames och inte irrar kring;
herr ambassadråd Vilgot Hammarling
som svenska UD en gång sände dit
att informera pressen i Fleet Street
och laga så att vi vår goodwill har kvar
trots viss transito i förflutna dar*

samt även laga så att Londons blad
 ej slår för mycket larm när vid dinér
 det saknas på vår Londonambassad
 tallrikar till ett antal vid pass tre.
 Fint klarar mr Vilgot dylik pärs.
 ”Three cheers for that man in our verse !”

NAMN OCH NYTT

DN 27 mars 1948

Journalist ambassadråd

Pressattachén vid svenska ambassaden i London, Vilgot Hammarling, tidigare telegramredaktör i Dagens Nyheter och känd som kongenial Wodehouse-översättare, har tillagts titeln och värdigheten av ambassadråd.

”Den nya titeln innebär ingen förändring i mitt arbete”, säger ambassadrådet med ett högst odiplomatiskt skratt när Namn och nytt telefonerar sina lyckönskningar på lördagen. ”Jag skall fortfarande göra min tjänst som förbindelseman mellan ambassaden och pressen”. (DN 6.6 1948)

I Social Demokraten skrev Alvar Andersson följande på Vilgots 50-årsdag 29 jan. 1952:

”Kring hans uppenbarelse på Svenska beskickningen i London står en atmosfär av erfarenhet, snabbhet, utomordentliga personliga förbindelser inom tjänstens viktigaste område, nämligen det främmande landets egen press och tidningsvärld, och samtidigt en osviklig hjälpsamhet visavi alla som kommer dit och i svenska intressen behöva ett handtag. Särskilt under en upphetsad krigstid, då fakta om det egna hemlandet lätt komma till korta under en hektisk propagandaverksamhet, är en sådan man värd guld... Vilgot Hammarlings personlighet utstrålar en sällsynt trygghet och trevnad”

I en intervju i Dagens Nyheter 1958 vid hans avgång från ambassadtjänsten berättar han ett märkligt krigsminne där han fick ta ansvar att dementera ett allvarligt rykte. De

engelska tidningarna hade från ”annars välunderrättat håll” fått veta, att Per Albin Hansson skjutit såväl kung Gustaf V som sig själv. Att enbart dementera detta rykte var farligt utan bekräftelse att det var falskt och Vilgot beslöt sig för att avlyssna den svenska radions högmässogudstjänst på samma söndag för att den vägen få bekräftelse om detta osannolika hade inträffat. Inget sades och Vilgot kunde lugnt gå ut till sina kontakter i de engelska tidningarna och avfärda ryktet.

Att förklara den svenska neutraliteten för engelsk press, sade Vilgot, var det värsta under kriget och ”den tyska permittenttrafiken genom Sverige var ett rent helsike”. Hans verksamhet byggde i hög grad på mångåriga personliga vänskapsförbindelser han skapat med engelska journalister. Många gånger kunde han avvärja att ofördelaktiga saker skrevs om Sverige genom att vädja till sina personliga vänner i pressen.

Med Vilgots socialdemokratiska sympatier blev hans goda kontakter med Labourpartiet av stor betydelse för den svenska regeringen under Tage Erlander. De kände varandra väl och han noteras flera gånger i Tage Erlanders dagböcker. Notiser i dessa avslöjar att Hammarling hade täta kontakter med Sverige och UD. I *IB-rapporten* sid. 492 omnämns han: 1953, 20 sept. ”Möte på Försvorstaben då Palme tillfrågades om att arbeta för Erlander kvällar och helger: Tage Erlanders dagbok: *Hammarling lät meddela*

Olof Palme på sitt första besök hos Tage Erlander med en fångad gäddsniipa. I mitten Vilgot med kastspö.

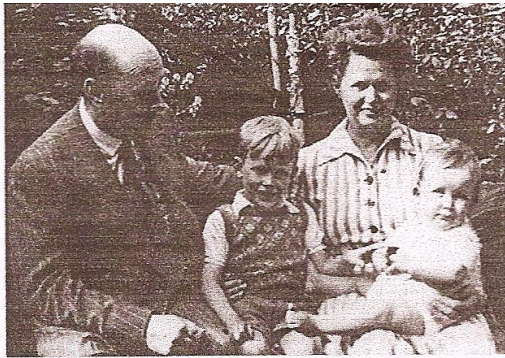
Erlander lite skvaller bl.a. om dåvarande riksbankschefen Mats Lemne som tvingats av Per Edvin Sköld föra en annan räntepolitik än han själv ville”. Vilgot Hammarlings kontakter framgår också av fotot från Harpsund 1953.

Vilgot Hammarlings familjeliv är det svårt att få grepp om. Han gifte sig 25 juli 1916 med *Elsa Maria Petersson*, från Sävshult i Målilla, f. 24 febr.1892. 1918 flyttade paret till Uppsala. Äktenskapet varade till 20 dec. 1943 då de tog ut skilsmässa. Elsa Maria avled 20 juli 1986. Vilgot ingick 1946 i London sitt andra äktenskap med Beatrix Moore, f. 3 nov. 1903, guddotter till barnboks författarinnan Beatrix Potter. Hon kom att överleva Vilgot med 34 år och dog 93 år gammal 1996. Med henne fick han två söner: **Sven Johan** född 28 dec. 1941 och **Peter Olof**, född 24 maj 1947. Sönerna lever och jag har sparat Sven till Manchester där han är *Honorary Research Fellow in the Numerical Analysis Group*. Peter, är *Freelance desktop publisher* i Barcelona.

Sönernas hågkomster:

Kontakter uppehölls sporadiskt med Vilgots första hustru, som besökte Vilgots familj då och då i England, t.ex. vid sonen Svens bröllop. Wodehouse omtalades knappast i familjen. Beatrix nämnde en gång att Wodehouse hade propagerat för nazisterna och att

detta ändrade föräldrarnas attityd mot honom. Vid begravningen blev familjen förvånad över vilken uppmärksamhet Vilgots död väckte, många deltog och många kort och telegram kom från Sverige och England.

Familjefoto från 1948: Vilgot, sonen Sven, hustru Beatrix Moore och sonen Peter.

Vilgot avled den 5 maj 1962, vid Barnet General Hospital, Hertfordshire. Enligt dödsattesten hjärtbesvär och även lungemfysem. Familjen bodde då vid Mowbray Lodge, Potters Bar, Middlesex. I England hade han den 28 juni 1954 hedrats med *The Royal Victorian Order* av drottning Elizabeth, och i Sverige tilldelades han *Nordstjärneorden* vid pensioneringen 1958. Enligt sonen Sven erhöll han även andra svenska utmärkelser.

Vilgots författarskap

Redan 1912 publicerar han tillsammans med Gunnar Hede en diktbok *På solstigar och mörka vägar*, som troligen tillkommit på Rösiöskolan. I *Tidens Lexikon* 1916 bidrog han med artiklar om *Foreign Countries*, kanske en följd av hans geografiintresse. 1932 är han upptagen som medförfattare i *Demografiska studier om lapparna*. Hans huvudsakliga författarskap rör en rad översättningar under 1930-talet, främst politiska verk. Några exempel: *Osynliga lönnmördare* (Den stora illusionen) 1932, *De tu* (Nalle Puh översättning) 1934, *Tyskland vrider klockan tillbaka* 1934, *Spioner i centrum* 1936, *Guldgrävarhistorier* 1937, *Kolossen på lerböter* 1937 med Emil Langlet. Herbert Tingstens böcker *Political Behaviour* 1937 och *Studier i valstatistik och politiskt beteende* översatte han till engelska. Man bör notera översättningen av Tingstens *Political Behaviour*, ofta citerad av forskare, kanske samarbetet med *Tidens Lexikon* gav Hammarling uppdraget?

Wodehouseöversättningarna

Med stor sannolikhet svarade Vilgot för flera av de 24 novellerna i Bonniers Novell Magasin åren 1929 – 1939 plus ett osäkert antal i Vecko Revyn och Vårt Hem fram till 1941. Vilgot hade troligen 1924-1927 kommit i kontakt med Wodehouses historier i engelska *Strand*. Genom översättningarna i BNM upptäcktes han av Georg Svensson sedan Georg 1931 knutits till Bonniers. Georg har själv berättat om hur han övertygade Tor Bonnier att man skulle satsa på Wodehouse, och vad var då naturligare än att be Hammarling, översättare på den fristående tidskriften Bonniers Novell Magasin, att översätta böckerna.

I sin memoarbok *Minnen och möten* 1987 skriver Georg Svensson: ”Den första bok som P.G. Wodehouse gav ut på Bonniers var *Leave it to Psmith* (Psmith ordnar saken 1934). Den översattes av Vilgot Hammarling, då anställd på *Dagens Nyheter* som journalist och f.d. Londonkorrespondent och han var perfekt för uppgiften. Utom att han älskade Wodehouse och det England som odödliggjorts i Wodehouseböckerna var han en genuin språkkonstnär som genast fann den rätta, så svårträffade Wodehousetonen. Hans översättning blev en omedelbar succé och han fick följaktligen fortsätta med *Summer*

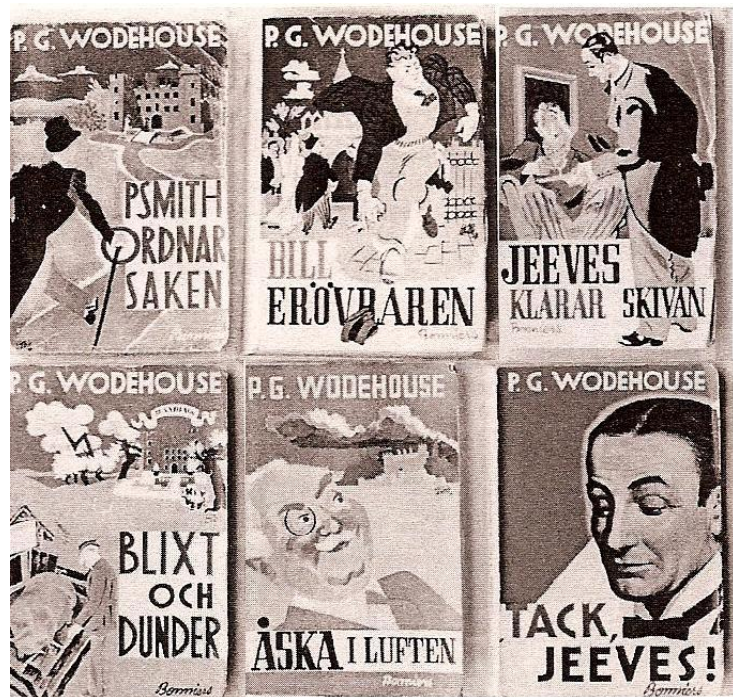
Lightning (Blixt och dunder, 1935), Thank You, Jeeves (Tack Jeeves, 1936), Heavy Weather (Åska i luften, 1936) och Carry On, Jeeves (Jeeves klarar skivan, 1937). Alla dessa böcker blev stora framgångar på svenska och gick ut i flera upplagor. De etablerade med en gång Wodehouse i Sverige och har senare tryckts om i flera serier, även i pocket. De som läste dem hade omedelbart blivit på det mest älskvärda sätt införda i Wodehouses förtrollade värld med Psmith och Jeeves som ett par av de odödliga figurerna och med slottet Blandings' hemvist här på jorden. För mig som under min högskoletid fått lida mycken smälek för att ha så enkel smak som att läsa Wodehouse var det naturligtvis en stor triumf att med sådan framgång ha introducerat en favoritförfattare på bokmarknaden”.

Även Wodehouse var nöjd med hur hans utgivning utvecklades i Sverige och uttryckte detta i ett brev till Georg Svensson:

”I’m glad of this opportunity to tell you how grateful I am for all the trouble you have taken to put me over with the Swedish public. I am so intensely spiritual that money means nothing to me, but I must confess that the cheques that Mr. Watt sends me for my Swedish sales do give me a gentle thrill. Whenever a book of mine is going what my publisher calls ”slowly” in the US, I cheer up because I know that everything is going to be all right in Sweden, thanks to you.”

Till dessa 5 böcker skall vi också lägga Vilgots sista bok, *Bill erövraren* 1937. Tyvärr gjorde tjänsten som pressattaché slut på översättningsarbetet. Det blev Birgitta Hammar som med bravur fick följa upp Vilgots arbete. Endast någon enstaka novell kom senare ut i veckopressen.

Vad utmärker Vilgot Hammarling gentemot övriga översättare? De böcker som översattes på 1920-talet var mindre väl översatta, *Flicka i trångmål* rent usel och saknade dessutom sista kapitlet. Den översattes igen av Birgitta Hammar och kom ut 1979 som *Flicka i fara*. *Mike*, Wodehouses viktigaste ungdomsbok, kortades vid översättningen senare ned från 340 till 140 sidor.

Men Vilgot blev den som i sina noggranna översättningar kunde tolka och överföra Wodehouses språk till svenska utan att förlora den karaktär som skildringen hade på engelska. I *Blandings Blandning* 2006 jämförde jag Vilgot Hammarling och Birgitta Hammar betr. *den novell* de båda översatt: *Crime Wave at Blandings* och noterade olikheter och förtjänster hos de båda översättarna.

I recensionen av *Bravo Jeeves* i DN 1947 skriver signaturen J.O.O. (Jan Olof Olsson) ”Översättningen, av Birgitta Hammar, är god – och man noterar tacksamt flera utom-

ordentliga vändningar – men, det kan gott sägas, den är inte så god som översättningen var när Wodehouse i mitten på trettitalet spottades ut i bok efter bok på svenska marknaden tack vare den nitiske Vilgot Hammarling. Han följde smidigare Wodehouses strängt taget tidlösa nonsens-språk och jargong, drog sig inte för nyskapningar i klassisk svensk studentikos spexstil och föll aldrig för frestelsen att försöka göra språket lättsamt genom nyttjandet av för dagen gångbara och skrattnipande slangord. Så blev han också pressattaché i London.”

Med dessa ord avslutas min presentation av Karl Vilgot Valentin Hammarling. Samtidigt noterar jag, att Wodehouse honom till ära, valde att avlida på Vilgots namnsdag, **Valentindagen 14 febr. 1975.**

